

Δημήτριος Καραμπερόπουλος,

Δρ. Ιστορικός της Ιατρικής, Πρόεδρος Επιστημονικής
Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

Ρήγας Βελεστινλής και Ρωσική πολιτική στα Βαλκάνια

Στον τόμο Πρακτικών του Διεθνούς Συνεδρίου, «Χίλια χρόνια Ελληνορωσικές σχέσεις: Ιστορία και πολιτισμός». Διοργάνωση: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εργαστήριο Κοινωνικών Επιστημών και Εταιρεία Θεωρίας, Έρευνας και Διδακτικής της Γενικής και της Τοπικής Ιστορίας. Αθήνα, 13-14 Ιανουαρίου 2017.

Κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα αναπτύσσεται έντονα η ρωσική πολιτική στα Βαλκάνια, των οποίων οι λαοί ήταν κάτω από την πολύχρονη κυριαρχία των Οθωμανών. Αυτήν την εποχή, ωστόσο, διαμορφώνεται και η προσωπικότητα του Ρήγα Βελεστινλή (1757-1798), ο οποίος συγκροτεί ένα συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο για την επανάσταση των σκλαβωμένων κατά της απολυταρχικής εξουσίας του Σουλτάνου. Επισημαίνεται ότι «Ρήγας» ήταν το βαπτιστικό του όνομα σύνηθες στην περιοχή της Μαγνησίας, και ως επώνυμο χρησιμοποίησε το «Βελεστινλής», από τον τόπο καταγωγής του, το Βελεστίνο, κατά τη συνήθεια των λογίων της εποχής του¹.

Ωστόσο, διερωτάται κανείς αν η πολιτική της αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β΄ της Ρωσίας στα Βαλκάνια κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα με τους δύο Ρώσο-τουρκικούς πολέμους (1768-1774) και (1787-1792) είχε επίδραση στην επαναστατική σκέψη του Ρήγα και ιδιαίτερα στη σύλληψη του συγκεκριμένου στρατηγικού σχεδίου της επανάστασης των σκλαβωμένων για την απόκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας τους και τη δημιουργία μιας δημοκρατικής πολιτείας στον Βαλκανικό χώρο.

***

Το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασης του Ρήγα Βελεστινλή τεκμαίρεται από τη μελέτη α) των έργων του, *Θούριος*, *Ύμνος Πατριωτικός*, *Νέα Πολιτική Διοικήσις* (Σύνταγμα), εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, *Νέος Ανάχαρσις*, *Τα Ολύμπια*, *Στρατιωτικόν Εγκόλπιον*, *Χάρτα της Ελλάδος*, *Νέα Χάρτα της Βλαχίας*, *Γενική Χάρτα της Μολδοβίας* και β) από τα Έγγραφα σύλληψης, ανάκρισης και θανάτωσης του Ρήγα και των Συντρόφων του, τα οποία ήρθαν στο φως από τα Αρχεία της Βιέννης το 1891 από τον Αιμίλιο Λεγράν, και το 1930 από τον Κων. Αμαντο και τον Ντούσαν Πάντελιτς². Σημειώνουμε ότι τα ολοκληρωμένα *ΑΠΑΝΤΑ* τα έργα του Ρήγα έχουν για πρώτη φορά επανεκδοθεί με ευρετήρια και σχόλια ακόμη και σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM) το 2007 από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα³,

1 Λεάνδρου Βρανούση, *Ρήγας Βελεστινλής*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Όνομα και καταγωγή του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2000.

2 Αιμ. Λεγράν, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή και των συν αυτό μαρτυρησάντων*, μεταφρασθέντων υπό Σπυρίδωνος Λάμπρου, Αθήνα 1891, φωτομηχανική ανατύπωση με την προσθήκη ευρετηρίου επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλο, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2000. Κωνσταντίνου Αμάντου, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1930, φωτομηχανική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου, επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλο, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1997. Ντούσαν Πάντελιτς, *Η εκτέλεση του Ρήγα*, μετάφραση Πασχαλίνα Σπυρούδη, επιμέλεια-σχόλια-ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλο, Αθήνα 2000.

ώστε να είναι προσβάσιμα, σε όλους εκείνους, οι οποίοι θα ήθελαν να γνωρίσουν τα σχετικά με τον Ρήγα Βελεστινλή και τη δράση του.

Το στρατηγικό αυτό σχέδιο της επανάστασης του Ρήγα⁴ διακρίνεται σε τρία μέρη:

α) Το πρώτο μέρος αφορά την προετοιμασία της επανάστασης. Ο Ρήγας ήθελε πρώτα να εμπνεύσει τους σκλαβωμένους, να ενισχύσει το ηθικό τους, για να είναι σε θέση να λάβουν τα όπλα για τον ένοπλο αγώνα. Για τον σκοπό αυτό συνθέτει τον παιάνα *Θούριος*, που σημαίνει ορμητικός, επαναστατικός, μαινόμενος. Δεν σημειώνει τις μουσικές νότες, αλλά γράφει ότι θα τραγουδιέται στο σκοπό ενός πολύ διαδεδομένου τραγουδιού εκείνου του καιρού, «*Μια προσταγή μεγάλη*», αναφερόμενο στα κατορθώματα του Λάμπρου Κατσώνη (1752-1805), του οποίου τα κατορθώματα είχαν αναπτερώσει τις ελπίδες των σκλαβωμένων για λευτεριά. Ο *Θούριος*⁵ είναι μεθοδικά δομημένος, για να δείξει στους σκλαβωμένους την ανάγκη για ξεσηκωμό. Είχε πλατιά διαδοθεί και σε χειρόγραφη μορφή και τραγουδιόταν από όλους. Γι' αυτό και ο Γάλλος Φωριέλ⁶ στα Δημοτικά Τραγούδια, που εξέδωσε το 1824 συμπεριέλαβε και τον *Θούριο*, ενώ δεν είναι δημοτικό τραγούδι, αλλά έργο του Ρήγα.

Ο Ρήγας συνθέτει και ένα άλλο παιάνα με τίτλο *Ύμνος Πατριωτικός*, που τραγουδιόταν στο σκοπό της γαλλικής *Καρμανιόλας*⁷. Αναφέρει τον Ηρακλή, τον Λεωνίδα και τον Μέγα Αλέξανδρο, τους οποίους θα πρέπει οι σκλαβωμένοι να τους έχουν ως πρότυπα ανδρείας και αγωνιστικότητας. Παράλληλα, μνημονεύει τους φημισμένους κλεφταρματολούς, τους αγωνιστές κατά του αλλόθρησκου δυνάστη, Κολοκοτρώνη, Βλαχάβα, Μπότσαρη, Μπουκουβάλα, Κοντογιάννη, Ζαχαριά, κ.ά

Θέλησε ακόμη ο Ρήγας να ενισχύσει την ιστορική συνείδηση των σκλαβωμένων, να τους δείξει ποιων ηρώων ήταν απόγονοι, ποιοι ήταν οι προπάτορες τους. Για τον σκοπό αυτό τυπώνει την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, για να τον προσφέρει ως πρότυπο ανδρείας, αγωνιστικότητας και αποφασιστικότητας. Επίσης, ενίσχυσε την ιστορική συνείδηση εκδίδοντας *Τα Ολύμπια*, που αναφέρονται στα Ολυμπιακά αγωνίσματα της αρχαιότητας, αναγράφοντας και μια σημαντική πληροφορία πως τα Ολυμπιακά αγωνίσματα διατηρούνταν στη Θεσσαλία και σε όλη την Ελλάδα, επισημαίνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη διαχρονικότητα και τη συνέχεια του Ελληνισμού. Εξέδωσε ακόμη το βιβλίο *Νέος Ανάχαρσις*, το οποίο είναι ένας ύμνος στη δόξα της αρχαίας Ελλάδος του 4^{ου} π.Χ. αιώνας.

Παρατηρούμε ότι μεθοδικά ο Ρήγας ενδιαφέρθηκε πρώτιστα για την ενίσχυση του ηθικού των σκλαβωμένων επαναστατών. Γνώριζε πως βασική αρχή της στρατιωτικής τέχνης είναι το υψηλό ηθικό των στρατιωτών για την επιτυχή έκβαση κάθε επιχείρησης. Επισημαίνεται ωστόσο ότι στα έργα του δεν απευθύνει έκκληση

3 Ρήγα Βελεστινλή, *Απαντα τα έργα του*, ψηφιακός δίσκος (CD-ROM) επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλο, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2007.

4 Για τη διεξοδική παρουσίασή του βλ. το πρόσφατο βιβλίο, Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ρήγας Βελεστινλής και το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2017.

5 Για μια συστηματική ανάλυση του *Θούριου* βλ. Δημ. Καραμπερόπουλο, *Ρήγα Βελεστινλή, Θούριος: Ανάλυση*, ανακοίνωση στο Συνέδριο «Ελεγεία, πατριωτικά Θούρια στην ελληνική ποίηση από 7^ο αι. μέχρι σήμερα», 21 Ιουλίου 2013, Βάλια Κάλντα Γρεβενών, (υπό εκτύπωση) και στο [www.karaberopoulos.gr/images/files/_1_doc%20\(12\).pdf](http://www.karaberopoulos.gr/images/files/_1_doc%20(12).pdf)

6 C. Fauriel, *Chants populaires de la Grèce moderne*, τόμ. 2, Παρίσι 1825.

7 Λεάνδρου Βρανούση, *Ο «Πατριωτικός Ύμνος» του Ρήγα και η Ελληνική «Καρμανιόλα»*, Αθήνα 1960.

για βοήθεια στις μεγάλες δυνάμεις Ανατολής και Δύσης, όπως συνήθιζαν μέχρι τότε οι σκλαβωμένοι. Στήριζε την επανάστασή του στις ίδιες δυνάμεις των σκλαβωμένων.

β) Το δεύτερο μέρος του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του περιλάμβανε τον ένοπλο αγώνα, τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Πίστευε ο Ρήγας πως χωρίς στρατιωτική νίκη εναντίων των στρατευμάτων του Σουλτάνου δεν αποκτιέται η ελευθερία. Και για να εκπαιδεύονται και οι σκλαβωμένοι επαναστάτες, όπως τα οθωμανικά στρατεύματα, μετέφρασε το *Στρατιωτικόν Εγκόλπιον*, βιβλίο με στρατιωτικούς κανόνες του διάσημου τότε αυστριακού στρατάρχη Κεβενχύλλερ (Ludwig Andreas Khevenhüller, 1683-1744). Επί πλέον, στο Παράρτημα του Συντάγματός του συνιστά τη χρήση στα όπλα της ξιφολόγχης, της οποίας η έλλειψη ήταν εμφανής στους επαναστάτες αργότερα του 1821, όπως σημειώνει ο Φωτάκος, «..εν των μεταξύ έπιασε βροχή...τα όπλα των Ελλήνων εβράχησαν και έγιναν άχρηστα και τότε πλέον οι τακτικοί Τούρκοι στρατιώται έπεσαν με τας λόγχας επάνω των...»⁸.

Σχετικά με την έναρξη του ένοπλου αγώνα, στα έγγραφα ανάκρισης⁹ αναφέρεται ότι ο Ρήγας σχεδίαζε να αρχίσει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις από την Πελοπόννησο, από τους Μανιάτες και τους άλλους κατοίκους τους οποίους θα εκπαίδευε με το *Στρατιωτικό Εγκόλπιο* στην τέχνη του πολέμου. Στήριζε την επανάστασή του πρώτα στους εμπειροπόλεμους πληθυσμούς των Μανιατών και Σουλιωτών, όπως τονίζει στον *Θούριό* του. Μάλιστα στο Σύνταγμά του (άρθρο 109) συνιστά και την στρατιωτική εκπαίδευση των γυναικών, κείμενο που είναι δική του προσθήκη στο Σύνταγμά του, διότι δεν αναγράφεται στο γαλλικό Σύνταγμα του 1793, που μετέφρασε. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σχεδίαζε να αρχίσει την επανάστασή του όχι από τις Παρίστριες Ηγεμονίες, όπου ζούσε και τις γνώριζε, αλλά από την Πελοπόννησο, στην οποία στέριωσε και αργότερα η Επανάσταση του 1821, ενώ δεν στέργισε στην έκρηξή της, στη Μολδαβία και Βλαχία. Επισημαίνουμε ότι ο Ρήγας στον *Θούριό* του περιλάμβανε και συγκεκριμένες στρατιωτικές οδηγίες, τις οποίες έχουμε αναπτύξει στη σχετική μελέτη μας.

γ). Το τρίτο μέρος του στρατηγικού σχεδίου περιλάμβανε το ενδιαφέρον του Ρήγα για την μετέπειτα πορεία της επανάστασής του μετά την νίκη. Ενδιαφέρθηκε για τον τρόπο διοικήσεως του απελευθερωμένου Βαλκανικού χώρου. Για τον σκοπό αυτό έγκαιρα, πριν από την κάθοδό του στην Ελλάδα, μετέφρασε το Γαλλικό Σύνταγμα του 1793, στο οποίο πρόσθεσε και πολλά δικά του στοιχεία. Ήθελε, με δημοκρατικό τρόπο και όχι με απολυταρχικό, να διοικηθεί ο απελευθερωμένος χώρος, έχοντας ως πρότυπο τη δημοκρατία των αρχαίων Αθηνών, τις Ελληνικές Κοινότητες της Τουρκοκρατίας¹⁰ και το γαλλικό δημοκρατικό σύνταγμα. Τύπωσε παράνομα τη *Νέα Πολιτική Διοίκηση*, που περιλάμβανε: την *Επαναστατική Προκήρυξη*, *Τα Δίκαια του Ανθρώπου*, το Σύνταγμα και τον *Θούριό*.

***

8 Αναφέρεται από τον Απ. Βακαλόπουλο, *Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821. Οργάνωση, ηγεσία, τακτική, ήθη, ψυχολογία*, εκδ. Καραγιάννη, Θεσσαλονίκη 1970, σελ.190.

9 Αιμ. Λεγράν, *Ανέκδοτα έγγραφα...*, ό.π., σελ.11 και 71. Κωνστ. Αμάντου, *Ανέκδοτα έγγραφα...*, ό.π., σελ. 155 κι 179.

10 Ενδεικτικά βλ. Νικ. Πανταζόπουλου, *Κοινοτικός βίος εις την Θετταλομαγνησίαν επί Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1967. Του ιδίου, *Ο Ελληνικός Κοινοτισμός και η νεοελληνική κοινοτική παράδοση*, εκδ. «Παρουσία», Αθήνα 1993.

Ο Κωνστ. Άμαντος¹¹ ήδη από το 1930 στην «Εισαγωγή» των *Ανέκδοτων εγγράφων περί Ρήγα Βελεστινλή*, έθεσε το ερώτημα, «*πώς ο Ρήγας έφθασε να συλλάβη το γιγάντειο σχέδιο της απελευθέρωσης της Ανατολής*». Η απάντηση στο κείριο αυτό ερώτημα θα δοθεί αν διερευνηθούν οι παράγοντες, οι οποίοι επίδρασαν στον Ρήγα ώστε να διαμορφώσει το συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του, και να μην απευθύνει έκκληση για βοήθεια στις μεγάλες δυνάμεις της εποχής του, όπως έπρατταν μέχρι τότε οι σκλαβωμένοι Έλληνες και ιδιαίτερα έκκληση προς την ομόδοξη Ρωσία. Θεωρούμε ότι σημαντικό ρόλο στην σταδιακή ανάπτυξη της επαναστατικής πνευματικής διαδικασίας στον Ρήγα θα συνέβαλαν τα βιώματά του και οι μελέτες του, και ιδιαίτερα τα σημαντικά ιστορικά γεγονότα της εποχής του.

1). Πολλά ήταν τα βιώματα του Ρήγα από την απολυταρχική εξουσία των κατακτητών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα όσα διακηρύχνει στο *Θούριό* του (στίχ. 5-6), πως οι σκλαβωμένοι δεν όριζαν πατρίδα, τους δικούς τους ανθρώπου, όλοι ήταν έρμαια στις επιθυμίες του αλλόθρησκου δυνάστη, «*Ός πότε παλληκάρια... να χάνωμεν αδέλφια, Πατρίδα και γονείς/ τους φίλους, τα παιδιά μας κι όλους του συγγενείς*». Παράλληλα στη γενέτειρά του, στη Μαγνησία και στη Θεσσαλία, άγγιζε, γνώριζε τα υπολείμματα, των μνημείων των ενδόξων προγόνων, γνώριζε την αρχαία κληρονομιά.

2) Οι μελέτες του θα συνέβαλλαν επίσης στη σύλληψη του στρατηγικού σχεδίου της Επανάστασής του. Ο Ρήγας μελετούσε τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς και γνώριζε την πνευματική κληρονομιά των προπατόρων. Παράλληλα νέος τριάντα τριών ετών μετέφραζε το *Πνεύμα των νόμων* του Μοντεσκιέ αναφερόμενο στα συστήματα διακυβερνήσεως μιας πολιτείας, όπως αναγγέλλει στο *Φυσικής απάνθισμα*. Μελετούσε, όπως έχουμε αποδείξει, την Γαλλική *Εγκυκλοπαιδεία* των Diderot και D'Alembert, το επίτευγμα του Γαλλικού διαφωτισμού, μελετούσε Βολταίρο, Ρουσσώ, όπως τεκμαίρεται από τα βιβλία του. Και μετέφρασε το δημοκρατικό Γαλλικό Σύνταγμα του 1793.

3) Θεωρούμε ότι τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του, σε συνδυασμό με τη δυναμική του πνεύματός του, θα συνέβαλαν ώστε ο Ρήγας να συλλάβει το συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο της επανάστασης των από αιώνες σκλαβωμένων συμπατριωτών του και των άλλων λαών του Βαλκανικού χώρου. Σημαντικά ιστορικά γεγονότα της εποχής του ήταν οι δύο Ρωσοτουρκικοί πόλεμοι (1768-1774) και (1786-1792) και η πολιτειακή μεταβολή της Γαλλίας με την κατάργηση της βασιλείας το 1792 μετά την επανάσταση του 1789, και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας¹².

Κατά τον Α΄ Ρωσοτουρκικό πόλεμο, ο οποίος άρχισε το 1768, αρκετοί «απόστολοι», πράκτορες της Ρωσίας κυκλοφορούσαν στον Βαλκανικό χώρο και ενθάρρυναν τους ορθόδοξους σκλαβωμένους σε επανάσταση εναντίον του Σουλτάνου, διαδίδοντας και τις υποσχέσεις της αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β΄ για την απελευθέρωσή τους μετά την συμπαράταξή τους στις δυνάμεις της. Μοίρα του Ρωσικού Ναυτικού με τον Ορλώφ εισήλθε στο Αιγαίο, ως ένας αντιπερισπασμός στις πολεμικές επιχειρήσεις της Μαύρης θάλασσας. Το πολύ διαδεδομένο στιχούργημα, που κέντριζε τι ελπίδες των σκλαβωμένων για απελευθέρωση από τη ομόδοξη αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β΄, θα το γνώριζε ο Ρήγας,

*Ακόμι τούτη την άνοιξη ραγιάδες ραγιάδες
να 'ρθη τοκαλοκαίρι
να φέρη ο Μόσκοβος σεφέρι*

¹¹ Κωνστ. Αμάντου, *Ανέκδοτα έγγραφα...*, όπ., Εισαγωγή, σελ. ια΄.

¹² Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ρήγας Βελεστινλής και η σχέση του με τους Γιακωβίνους της Γαλλικής Επανάστασης*, (ομιλία στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Δήμου Κηφισιάς, Μαθήματα σύγχρονης Ιστορίας, υπεύθυνος Βλάσσης Αγτζίδης δρ.ιστορικός), υπό έκδοση.

Μωρηά και Ρούμελη.

Ωστόσο, οι επαναστατικές αυτές κινήσεις πνίγηκαν στο αίμα λόγω της μη παροχής της υποσχόμενης βοήθειας εκ μέρους των Ρώσων. Διαψεύστηκαν για μια ακόμη φορά οι ελπίδες των σκλαβωμένων για την αποτίναξη του αλλόθρησκου δυνάστη. Οι θλιβερές συνέπειες από την εξέγερση αυτή στη Θεσσαλία περιγράφονται πέντε χρόνια μετά τα Ορλωφικά σε λαϊκό άσμα του 1775 στην περιοχή της Γούρας, η οποία βρίσκεται κοντά στην πατρίδα του Ρήγα, το Βελεστίνο,

*«Αυτόν τον χρόνον τον κακό αυτό το καλοκαίρι
μας ήρθε και ο Μόσκοβος κ'έφερε σεφέρι
και έταξε πώς τάχατες τη λεφτεριά να φέρη*

.....
*μας ήρθε και μας άναψε φωτιά απ'άκρια
σ'άκρια, κι'άφ'σε να τη σβήσουμε με
αίμα και με δάκρυα....».*

Μάλιστα, παραδειγματισμένος πλέον ο λαός καταλήγει στο λαϊκό αυτό άσμα για τη λευτεριά του πως δεν θα πρέπει να στηρίζεται σε ξένες δυνάμεις,

*«Ο ξένος ποτές το καλό του αλλουνού δε θέλει,
κι'άλι που καρτερεί να φάη από ξένο καρβέλι
κι'άλι που καρτερεί να πιή από ξένο βουτσέλι»¹³.*

Σημειώνουμε επιπροσθέτως ότι ο Ρήγας θα γνώριζε και όσα γράφουν οι Δημητριάδες στη *Γεωγραφία νεωτερική* στα 1791 για τα δεινά των Ρωμιών στην Πελοπόννησο κατά τα Ορλωφικά, από την «απιστίαν», όπως γράφουν, των Ρώσων, στους οποίους οι σκλαβωμένοι Έλληνες έδωσαν εμπιστοσύνη, «*Τα κακά οπού εδοκίμασε η Πελοπόννησος από τους Αρβανίτας εις τον έσχατο πόλεμο [Ρωσοτουρκικό πόλεμο 1768-1774] εξ αιτίας της απιστίας εκείνων εις τους οποίους εμπιστεύθηκαν οι κάτοικοί της, και της διχόνοιας αυτών των ιδίων κατοίκων, είναι εις όλους φανερά*»¹⁴. Επί πλέον, σε άλλο σημείο οι Δημητριάδες τόνιζαν πως «*οι νησιώται ...εις τον υστερινό πόλεμο με τους Μοσχόβους εδοκίμασαν πολλά κακά, τα οποία τα αισθάνονται και εις τον τωρινό ακόμι*»¹⁵.

Ο Ρήγας στη *Χάρτα* του (φύλλο 6) σημειώνει τα σχετικά με τον Α' Ρωσοτουρκικό πόλεμο, όπως την ναυμαχία του Τσεσμέ, 24 Ιουνίου 1770, όπου κατατροπώθηκε ο Οθωμανικός στόλος, παριστάνοντας την ήττα του με τσακισμένη την ημισέληνο. Επίσης, μνημονεύει *Χάρτα* του (φύλλο 12, στη Βουλγαρία) τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊνατζή κατά το 1774. Με τη συνθήκη αυτή διαψεύστηκαν τελικά οι ελπίδες των σκλαβωμένων για την απόκτηση της ελευθερίας από το «ξανθό γένος» και δεν επιβεβαιώθηκαν οι χρησιμοί και προφητείες¹⁶, και ιδιαίτερα του

13 Αναφέρονται από τον Νικ. Πανταζόπουλο, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινή*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2^η1998, σελ. 76-77.

14 Δημητριάδες, *Γεωγραφία νεωτερική*, Βιέννη 1791. Επανεέκδοση με την επιμέλεια Αικ. Κουμαριανού, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2006, σελ. 122.

15 Δημητριάδες, *Γεωγραφία νεωτερική...*, ό.π., σελ. 223.

16 Ενδεικτικά βλ. Δαμιανού Δόϊκου, «Ο Αγαθάγγελος ως προφητικόν αποκαλυπτικόν έργο και το μήνυμά ου», *Μνήμη 1821, Αφιέρωμα εις την Εθνικήν Παλιγγενεσίαν επί τη 150^η επετείω, Επιστημονική Επετηρίς Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.*, Παράρτημα αρ. 9 του ΙΣΤ' τόμου, Θεσσαλονίκη 1977, σσ. 95-126. Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ήταν τελικά ο Ρήγας εκδότης του Αγαθάγγελου*; Αθήνα, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, 2009.

«Αγαθάγγελου» που είχαν ευρύτατα κυκλοφορήσει εκείνη την εποχή στον Βαλκανικό χώρο.

Συνέπεια των Ορλωφικών ήταν οι επιδρομές των λειψάνων των Αλβανών μετά την εκδίωξή τους το 1779 από την Πελοπόννησο στα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδος, τη Στερεά Ελλάδα, Ήπειρο και Θεσσαλία. Έκτοτε οι επιδρομές και ληστείες ήταν συχνές στη Θεσσαλία, οι οποίες εντάθηκαν το 1783, και μάλιστα το 1785 έγινε επιδρομή Αλβανών ληστών κατά του Βελεστίνου, όπως επίσης και την επομένη χρονιά σε όλη τη Θεσσαλία. Υποθέτουμε ότι τότε θα καταστράφηκε η χριστιανική συνοικία του Βελεστίνου, το Βαρούσι¹⁷. Συμπεραίνουμε την καταστροφή αυτή του Βελεστίνου κατά την περίοδο εκείνη εκ του γεγονότος ότι ο περιηγητής Leake, ο οποίος πέρασε από το Βελεστίνο το 1809, αναφέρει ότι «*Το Βαρούσι αποτελείται στο μεγαλύτερο μέρος του από ερείπια ή ακατοίκητα σπίτια και ένα κομμάτι του έχει μετατραπεί σε περιβόλια ή σιτοχώραφα...*»¹⁸. Ωστόσο, ο Ρήγας δεν κάνει καμμία μνεία περί καταστροφής της γενέτειράς του στην *Επιπεδογραφία του Βελεστίνου*¹⁹, την οποία σχεδίασε ο ίδιος, και μάλιστα σημείωνε την χριστιανική συνοικία, το Βαρούσι, να εκτείνονταν μέχρι τις υπώρειες του Χαλκοδωνίου όρους. Θεωρούμε ότι αν ο Ρήγας είχε βιώσει την καταστροφή του Βελεστίνου από τις επιδρομές και ληστείες των Αλβανών θα είχε σημειώσει κάτι σχετικό, τουλάχιστον στην *Επιπεδογραφία του Βελεστίνου*. Γι' αυτό υποστηρίζουμε ότι από το Βελεστίνο θα έφυγε στην ηλικία των δεκαοκτώ, είκοσι χρονών, πριν από τις καταστροφικές αυτές επιδρομές και ληστείες, που άρχισαν μετά το 1779, μετά δηλαδή την εκδίωξη των Αλβανών από την Πελοπόννησο.

Ο Ρήγας Βελεστινλής θα βίωσε και τον Β΄ Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1787-1792), κατά τον οποίο αναθερμάνθηκαν πάλι οι ελπίδες των σκλαβωμένων ραγιαδών πως ήρθε η ώρα για την αποτίναξη της σκλαβιάς και την απόκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας. Οι πολεμικές επιχειρήσεις διεξήχθησαν κυρίως στις Παρίστριες Ηγεμονίες και στον πόλεμο αυτό εισήλθε και η σύμμαχος της Ρωσίας, η Αυστρία. Μάλιστα Ναυτική μοίρα κατήλθε στη Μεσόγειο και ιδιαίτερα στο Αιγαίο, όπου σημαντική ήταν η συμβολή του Λάμπρου Κατσώνη²⁰ στις ναυτικές επιχειρήσεις εναντίον του τουρκικού στόλου.

Παράλληλα, στους σκλαβωμένους κυκλοφορούσαν οι σχετικές διακηρύξεις της αυτοκράτειρας της Ρωσίας, της Αικατερίνης Β΄. Τυπώθηκε στα ελληνικά στην Πετρούπολη στις 9 Σεπτεμβρίου 1787 φυλλάδιο με τίτλο «Αιτιολογία του παρόντος πολέμου μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας» αντίτυπα των οποίων διαμοιράστηκαν στους σκλαβωμένους. Επίσης, μετά λίγους μήνες, στις 17 Φεβρουαρίου 1788, τυπώθηκε η προκήρυξη της αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β΄ με τίτλο «*Τοις αγιωτάτοις Πατριάρχαις, Πανιερωτάτοις Μητροπολίταις, Αρχιεπισκόποις, Θεοφιλεστάτοις Επισκόποις και πάσι τοις εν τη ιερά τάξι ευγενέσι και Ημίν φιλοπίστοις Πρωτεύουσιν*

17 Δημ. Καραμπεροπούλου, «Καταστροφή του Βελεστίνου στην εποχή του Ρήγα (1785)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τόμ. 72, 2017 (υπό εκτύπωση).

18 W.M.Leake, *Travels in Northern Greece*, τόμ. 4, Αμστερνταμ, 1967, 435-444. Η απόδοση στα ελληνικά είναι από το βιβλίο της Νίτσας Κολιού, *Τα Βελεστινιώτικα. Χρονικά του Δήμου Φερών*, Β΄ έκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα, 2001, σελ.15.

19 Βλ. την ιδιαίτερη μελέτη, Ευαγγέλου Κακαβογιάννη, «Η "Επιπεδογραφία της Φεράς" του Ρήγα Βελεστινλή από άποψη αρχαιολογική», *Υπέρις*, τόμ. 1, *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγας»*, Αθήνα 1990, σελ.423-448.

20 Ενδεικτικά βλ. Γιούρι Πριάχιν, *Ο Λάμπρος Κατσώνης στην Ιστορία της Ελλάδας και της Ρωσίας*, Επιμέλεια-συμπλήρωμα Πάνου Ν. Στάμιου, Αθήνα 2005.

και λοιπούς Ηγεμόσι και πάσι τοις των ενδόξων Ελληνίων λαών οικήτορσι»²¹. Στην προκήρυξη αυτή τονίζονταν ότι η αυτοκράτειρα της Ρωσίας σκόπευε να ελευθερώσει τους ομόδοξους Έλληνες «...τας των Ελλήνων ορθοδόξους εκκλησίας του ασεβούς ζυγού των Αγαρηνών ταύτας στεναχωρούντος». Πρόσθετε πως δύο ισχυρά στρατεύματα θα κατευθυνθούν εναντίον του εχθρού και ναυτικές δυνάμεις με στρατό θα εισπλεύσουν στη Μεσόγειο θάλασσα. Αξίζει κανείς να διαβάσει όλο το κείμενο για τις υποσχέσεις, που δίνονταν, και την προτροπή να οπλισθούν οι σκλαβωμένοι και να συμπράξουν με τους Ρώσους ώστε να εκδιωχθεί ο αλλόθρησκος τύραννος.

Ο Ρήγας στο έργο του *Φυσικής απάνθισμα*, Βιέννη 1790, μνημονεύει τον πόλεμο που ακόμα συνεχίζονταν στην αφιέρωση του στον Χριστόδουλο Κιρλιάνο, «...τον ενεστώτα πόλεμον μεταξύ των τριών Ιμπεριών», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει τις τρεις αυτοκρατορίες, Ρωσίας, Αυστρίας και Οθωμανικής Πύλης. Επίσης, τον πόλεμο αυτό μνημονεύει και το 1797 στον βιβλίο του *Νέος Ανάχαρσις*, στην υποσημείωση της σελ. 126 «...επί του τελευταίου πολέμου των τριών αυτοκρατόρων». Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η σχετική αναφορά της επίκαιρης προσφώνησης του Ρήγα στον Χριστόδουλο Κιρλιάνο, ο οποίος θα ανακηρύσσονταν βαρόνος Langengeld από τον αυτοκράτορα της Αυστρίας, για τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει στα Αυστριακά στρατεύματα κατά τον ήδη σε εξέλιξη ευρισκόμενο πόλεμο. Από την προσεκτική μελέτη της αφιέρωσης αυτής έμμεσα γίνονται ορισμένες διαπιστώσεις. Αφιερώνει το βιβλίο του στον σεργάρη (διοικητή) Κιρλιάνο, διότι κατά τον εν εξέλιξη ευρισκόμενο ακόμη πόλεμο στην Βλαχία προστάτεψε τους «ενδημούντας» στην περιοχή του Έλληνες από τον «δυσσάποφευκτον επικείμενον ζυγόν της αιχμαλωσίας των Οθωμανών». Έμμεσα υποδηλώνει ότι τα ρωσικά και αυστριακά στρατεύματα προστάτεψαν τους ευρισκόμενους στη Βλαχία Έλληνες από τον κίνδυνο να αιχμαλωτιστούν από τα Οθωμανικά στρατεύματα.

Προσθέτουμε ότι αρχιστράτηγος των Οθωμανικών στρατευμάτων στις Ηγεμονίες από το 1788 είχε αναλάβει ο Ηγεμόνας Νικόλαος Μαυρογένης, τον οποίο ο Ρήγας χαρακτήριζε στο χειρόγραφο του *Φυσικής απάνθισμα* ως «έκτρωμα της ανθρωπίνης φύσεως», σύμφωνα με τον Λέανδρο Βρανούση²², και ο οποίος θανατώθηκε με εντολή του Σουλτάνου την 1 Οκτωβρίου 1790, λόγω αποτυχίας των Οθωμανικών στρατιωτικών επιχειρήσεων. Και ο Β΄ Ρωσοτουρκικός αυτός πόλεμος τερματίστηκε με τις συνθήκες πρώτα Συστόβ μεταξύ Αυστρίας και Τουρκίας (24 Αυγούστου 1791) και τις ίδιες μέρες έγινε ανακωχή με την Ρωσία και τελικά υπεγράφη η συνθήκη ειρήνης του Ιασίου (9 Ιανουαρίου 1792) μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας. Μάλιστα ο Ρήγας αναγράφει τη συνθήκη του Συστόβ 1791 στη *Χάρτα* του, (φύλλο 12, δίπλα στο Δούναβη), ενώ στον χάρτη της Μολδαβίας, (Βιέννη 1797) συμβολίζει τα Ρωσικά οχυρώματα του τελευταίου πολέμου.

Με τις συνθήκες Συστόβ και Ιασίου διαψεύστηκαν πάλι οι ελπίδες των σκλαβωμένων Ελλήνων και των άλλων Βαλκανικών λαών, πως οι χριστιανικές δυνάμεις της Ρωσίας θα ελευθέρωναν τους σκλαβωμένους. Ωστόσο ο Λάμπρος Κατσώνης ενάντια στη συνθήκη του Ιασίου της αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β΄ συνέχισε μόνος του τις ναυτικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο δημιουργώντας προβλήματα στη τούρκικη αρμάδα. Ενδιαφέρουσα είναι η Διακήρυξη (τον όρο *Φανέρωσις*²³ χρησιμοποίησε) τον Μάιο 1792 του Λάμπρου Κατσώνη για να αιτιολογήσει τη συνέχιση των πολεμικών επιχειρήσεων εναντίον των Τούρκων, παρά τη συνθήκη

21 Εμμ. Πρωτοψάλτη, «Η επαναστατική κίνηση των Ελλήνων κατά τον Δεύτερον επί Αικατερίνης Β΄ Ρωσοτουρκικόν πόλεμον (1787-1792). Λουδοβίκος Σωτήρης», *Δ.Ι.Ε.Ε.*, τόμ. 14, 1960, 33-155, εδώ στις σελ. 111-113.

22 Λέανδρου Βρανούση, *Ρήγας*, Βασική Βιβλιοθήκη αρ. 10, Αθήνα [1954], σελ. 25.

ειρήνης της αυτοκράτειράς του Αικατερίνης Β'. Είναι ένα κείμενο πατριωτικού χαρακτήρα. Αναφέρει τις υπηρεσίες που πρόσφεραν οι Έλληνες («Ρωμαίους» τους αποκαλεί, ενώ πολλές φορές αναφέρει τον όρο «Ελληνικόν Γένος») «...εις κάθε περίστασιν επρόσφερον προς βοήθειαν της Ρωσικής Αυτοκρατορίας», πίστεψαν «τας υποσχέσεις των ενταύθα στελλομένων Ρώσων αρχηγών» καθώς και από το γεγονός της ίδιας πίστης, «από το ομόδοξον». Μάλιστα, αναφέρει ότι τις υποσχέσεις «ο γκενεράλ Ταμαράς τους είχε δώσει δια να τους εξαπατήσει, καθώς έδειξεν η μεγάλη των και τελεία εγκατάλειψις». Γι' αυτό και οι Έλληνες «αποφάσισαν...να κάμουν την εκδίκησιν εις τους εχθρούς τους χωρίς των επιστατών...», και καταλήγει την διακήρυξή του πως οι Έλληνες «...τότε θέλουσι παύσουν να εχθρεύονται τους εχθρούς οπού η Ρωσία μετ' αυτών διεφιλίωσεν, όταν λάβουν τα δίκαια οπού τους ανήκουν...».

Προσθέτουμε ότι η *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*²⁴ των αδελφών Πούλιου αναφέρει τη δράση του Λάμπρου Κατσώνη. Συγκεκριμένα στις 4 Ιουνίου 1792 γράφει, «Ο Λάμπρος Καζιόνι, πρώην κολονέλος της Ρούσικης αρμάδας εις την άσπρην θαλασσαν (Αιγαίον) απορρίψας την σκέπην της Αυτοκρατορίσσης έστησε μπαντιέραν των κουρσάρων, και εβγήκεν κουρσεύων...». Μάλιστα, για τον «χαλασμό» του στόλου του Λάμπρου Κατσώνη, στις 27 Ιουλίου 1792 έγραφε πως «30 караβέλαις τούρκικαις και μία φεργάδα Φραντζέζικη εχάλασαν την αρμάδα του Λάμπρου και αυτόν τον εκηνύγησαν να τον πιάσουν». Και παρόμοια στις 7 Σεπτεμβρίου 1792 σημείωνε, «Ο χαλασμός του Λάμπρου εις ο Αρχιπέλαγος έγινε ως επί το πλείστον δια μιας Φραντζέζικης φεργάδας της οποίας τον Καπιτάνον τον εφόρεσεν ο Καπιτάν Πασιάς καυτάνι, τους δε ανθρώπους του τους εφιλοδώρησεν».

Η δράση του Κατσώνη έδωσε επί πλέον την αίσθηση στους σκλαβωμένους για τη δυνατότητα του αυτοδύναμου αγώνα ενάντια στον αλλόθρησκο κατακτητή, ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο το ηθικό τους. Γι' αυτό εξάλλου η λαϊκή μούσα του έπλεξε το δημοτικό τραγούδι *Μια προσταγή μεγάλη* το οποίο πλατιά διαδόθηκε στους σκλαβωμένους. Και ο Ρήγας χρησιμοποίησε τον σκοπό αυτού του τραγουδιού *Μια προσταγή μεγάλη*, που ήταν πλατιά διαδεδομένος την εποχή εκείνη για τον σκοπό του *Θουρίου* του. Συγκεκριμένα σημείωνε ο Ρήγας, *Θούριος, ήτοι ορμητικός Πατριωτικός Ύμνος πρώτος εις τον ήχον 'Μία προσταγή μεγάλη'*.

Επί πλέον, ο Ρήγας εκτός από την δική του προσωπική γνώση των γεγονότων του πολέμου στη Βλαχία και τη μετάβασή του στη Βιέννη το δεύτερο εξάμηνο του 1790, ο Ρήγας θα διάβαζε και το ενημερωτικό έντυπο *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, το οποίο εξέδιδαν, δύο φορές την εβδομάδα, Τρίτη και Παρασκευή, οι αδελφοί Πούλιου από το 1791 και μετά μέχρι το 1797. Στις σελίδες καταχωρίζονται τα σχετικά γεγονότα, όπως και στο φύλλο 5 Αυγούστου 1791 την πληροφορία για συνθήκη ειρήνης μεταξύ Αυστρίας και Τουρκίας και στη συνέχεια 29 Αυγούστου 1791 δημοσιεύει τα σχετικά άρθρα της συνθήκης. Επίσης, η *ΕΦΗΜΕΡΙΣ* το 1792 δημοσιεύει σε Παράρτημα τις Συνθήκες, «*Σύνοψις των αναμεταξύ Ρωσσίας και Πόρτας κατά καιρούς και τελευταίων*

23 Το κείμενο της Διακήρυξης του Λάμπρου Κατσώνη δημοσιεύεται στο: Απόστολου Βακαλόπουλου, «Ο Ρωσοτουρκικός Πόλεμος του 1787-1792 και οι Έλληνες. Οι αγώνες των Σουλιωτών και η δράση του Λάμπρου Κατσώνη», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σελ. 93-95. Σημειώνουμε ότι ο Ρήγας χρησιμοποίησε τον όρο «Φανέρωσις» στο τέλος της *Επαναστατικής Προκηρύξεώς* του, «...κηρύττεται λαμπροφανώς η ακόλουθος δημοσία Φανέρωσις των πολυτίμων Δικαίων του Ανθρώπου και του ελευθέρου κατοίκου του βασιλείου».

24 *ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, η αρχαιότερη ελληνική εφημερίδα που έχει διασωθή, Βιέννη 1791-1797. Εκδότες οι αδελφοί Μαρκίδες Πούλιου. Ανασυνκρότηση της σειράς σε φωτομηχανική επανέκδοση, ερευνητική, συλλεκτική και εκδοτική φροντίδα, προλεγόμενα, σημειώσεις κ.τ.λ. Α. Βρανούσης, Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου ελληνισμού, τόμοι 1791, 1792, 173 1794, 1797 και Προλεγόμενα, Αθήνα 1995.

Συνθηκών ταις οποίας προσετέθησαν και τα Μανιφέστα ή αιτιολογήματα της Ρωσσίας και Πόρτας περί του κινήματος του τελευταίου πολέμου εις χρήσιν κοινήν και μάλιστα των περι την πραγματείαν καταγινομένων...»:

1). Τη συνθήκη ειρήνης αναμεταξύ Ρωσσίας και Οθωμανικής Πόρτας του Κουτζούκ Καϊναρτζή, 10 Ιουλίου 1774, (σελ. 1-43).

2) Το Μανιφέστο της Υψηλής Πόρτας εναντίον της Ρωσσίας, 3 Αυγούστου 1787, (σελ. 44- 55).

3) Το Μανιφέστο της Ρωσσίας προς τους υπηκόους της...εναντίον της Οθωμανικής Πόρτας, 7 Σεπτεμβρίου 1787, (σελ. 56-70).

4). Τη Συνθήκη ειρήνης της Ρωσσικής Αυτοκρατορίας και Οθωμανικής Πόρτας, Ιάσιο 1792, (σελ. 71-87)..

Τέλος, θεωρούμε, πως στη σκέψη του Ρήγα Βελεστινλή για τη συγκρότηση, τη σύλληψη του συγκεκριμένου στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του, εκτός από τα βιώματά του και τις μελέτες του, σημαντικό ρόλο θα είχε και η γνώση των αποτελεσμάτων της ρωσικής πολιτικής στα Βαλκάνια κατά τους δύο Ρωσοτουρκικούς πολέμους. Σε αυτούς τους πολέμους οι σκλαβωμένοι Έλληνες παρακινήθηκαν σε επανάσταση από τα κηρύγματα των πρακτόρων της αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β΄, και από τα Μανιφέστα της για την αποτίναξη του Οθωμανικού ζυγού. Τελικά όμως διαψεύστηκαν οι ελπίδες τους μετά τις αντίστοιχες συνθήκες ειρήνης, του Κιουτσούκ Καϊναρτζή του πρώτου και του Ιασίου του δευτέρου πολέμου μεταξύ Αικατερίνης Β΄ και Σουλτάνου. Το γεγονός αυτό θα συνέβαλε σημαντικά στην σκέψη του Ρήγα, ώστε να καταστρώσει την επανάστασή του στηριγμένη στις ντόπιες, γηγενείς δυνάμεις, έχοντας και την διαπίστωση πως διατηρούνταν ο διακαής πόθος των Ελλήνων για απελευθέρωση. Ακόμη γνώριζε ο Ρήγας πως αρκετοί Έλληνες συμμετείχαν στις πολεμικές επιχειρήσεις των δύο Ρωσοτουρκικών πολέμων, και με την πείρα τους θα ήταν χρήσιμοι στον ένοπλο αγώνα. Γι' αυτό και στο *Θούριό* του, όλους τους Έλληνες, οι οποίοι είτε ως στρατιώτες είτε ως αξιωματικοί υπηρετούσαν σε ξένα στρατεύματα, τους προσκαλεί στην επανάστασή του που θα άρχιζε,

«Ως πόντ'οφικιάλος σε ξένους βασιλείς;

Έλα να γένης στύλος δικής σου της φυλής.

Κάλλιο για την πατρίδα κανένας να χαθή

ή να κρεμάση φούντα για ξένον στο σπαθί».

Ο Ρήγας θα είχε κατά νουν και των συμπατριωτών του Δημητριάων τη σύσταση στη *Γεωγραφία νεωτερική*, που εκδόθηκε το 1791 και ο Ρήγας την μνημονεύει στα έργα του, στην οποία τόνιζαν εμφαντικά *«αλλοίμονον εις εκείνον οπού δεν ημπορεί να διαφενδεύση μόνος του την ελευθερίαν του»*. Γνώριζε ο Ρήγας πως οι ξένοι για τα συμφέροντά τους θα ενδιαφέρονταν.